

Forskrift om sikkerhet, helse og arbeidsmiljø på bygge- eller anleggsplasser (byggherreforskriften)

Hjemmel: Fastsatt av Arbeids- og inkluderingsdepartementet (nå Arbeids- og sosialdepartementet) 3. august 2009 med hjemmel i lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv. (arbeidsmiljøloven) § 1-4 første, tredje og fjerde ledd, § 3-1 og § 4-1 sjettede ledd.

EØS-henvisninger: EØS-avtalen vedlegg XVIII nr. 16b (direktiv 92/57/EØF).

Endringer: Endret ved forskrift 3 juni 2016 nr. 568 som endret ved forskrifter 29 juni 2016 nr. 835 og 5 mai 2017 nr. 545.

Kapittel 1 Innledende bestemmelser

§ 1. Formål

Forskriftens formål er å verne arbeidstakerne mot farer ved at det tas hensyn til sikkerhet, helse og arbeidsmiljø på bygge- eller anleggsplasser i forbindelse med planlegging, prosjektering og utførelse av bygge- eller anleggsarbeider.

Arbeidstilsynets kommentar

Det sentrale formålet med byggherreforskriften er å sikre at arbeidstakerne blir vernet mot farer, ved at hensynet til sikkerhet, helse og arbeidsmiljø er et sentralt element gjennom hele bygge- eller anleggsprosessen.

På bakgrunn av formålet skal både planleggingen, prosjekteringen og utførelsen ha fokus på sikkerhet, helse og arbeidsmiljø. Det vil med andre ord si at det allerede fra prosjektutviklingsstadiet skal jobbes med å redusere fare for skader og ulykker for bygge- eller anleggsarbeiderne som skal utføre jobben.

I forbindelse med selve utførelsen er koordineringen et viktig element for å bidra til at formålet ivaretas.

§ 2. Virkeområde

Forskriften gjelder for enhver arbeidsplass hvor det utføres midlertidig eller skiftende bygge- eller anleggsarbeid.

Arbeidstilsynets kommentar

Byggherreforskriften gjelder for hele bygge- eller anleggsprosessen, gjennom planlegging, prosjektering og utførelse.

Omfanget av begrepet «bygge- eller anleggsarbeid» er beskrevet nærmere i kommentarene til definisjonen i § 4 bokstav a).

I forskriftens § 10 oppstilles det krav til et visst omfang eller en viss varighet før det kreves forhåndsmelding. Forskriften gjelder uavhengig av varighet og omfang på arbeidet, altså uavhengig av om det skal forhåndsmeldes, jf. § 10.

I forbrukerforhold er det gjort unntak for anvendelsen av forskriften, jf. kommentarene til § 3.

I forskriftens virkeområde er det oppstilt et krav om at bygge- eller anleggsarbeidet må være av en midlertidig eller skiftende karakter for at det skal omfattes av byggherreforskriften. Det må derfor avgrenses mot faste, permanente virksomheter som utfører bygge- eller anleggsarbeid, for eksempel vil skipsverft eller produksjon av ferdighus i bedrift ikke bli omfattet av forskriften. I grensetilfeller vil det ha betydning hvor langvarig arbeidet er, og om arbeidet typisk er av midlertidig eller skiftende karakter. Det vil også ha betydning for vurderingen om maskiner og utstyr er permanent plassert på stedet, eller om det er naturlig at disse flyttes videre etter at arbeidet er ferdig.

Bygge- eller anleggsarbeidet må avgrenses mot alminnelig drifts- og vedlikeholdsoppgaver. Det vil si at vedlikeholdsoppgaver knyttet til den midlertidige bygge- eller anleggsvirksomheten faller innenfor forskriften, mens alminnelige vedlikeholdsoppgaver faller utenfor. Som en følge av denne avgrensningen vil drift av vei falle utenfor, for eksempel ved brøyting, mens reparasjoner og istandsetting og lignende av vei faller innenfor forskriftens virkeområde.

Det presiseres at forskriften også gjelder der arbeidsgiver utfører store vedlikeholdsoppgaver på eget anlegg med egne ansatte.

Dugnadsarbeid er i utgangspunktet ikke omfattet av byggherreforskriften.

I noen tilfeller utføres noe av arbeidet på dugnad, mens resten utføres som ordinært arbeid. Den delen av arbeidet som utføres som ledd i næringsvirksomhet, vil bli omfattet av byggherreforskriften. Hvorvidt dugnadsarbeidet skal vurderes som en del av bygge- eller anleggsarbeidet må sees i lys av hvilken mulig påvirkning som arbeidet vil ha for de ordinære arbeidstakerne, og hvem som i praksis faktisk organiserer og leder dugnadsarbeidet.

Byggherreforskriften gjelder ikke krav til det ytre miljøet. Slike krav vil blant annet være knyttet til utslipp til luft, vann og jord, og forringelse av naturkvaliteter. Regelverket knyttet til det ytre miljøet forvaltes av Miljødirektoratet.

Når det gjelder tiltak for å hindre brann- og eksplosjon, reguleres det av regelverket som forvaltes av Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB).

Byggherreforskriften omfatter i utgangspunktet ikke tredjepersoner, altså personer som ikke er arbeidstakere på bygge- eller anleggsplassen. For problemstillingene omkring tredjepersoner som kommer inn på bygge- eller anleggsplasser, vises det til kommentarene til § 9 bokstav a).

I forbindelse med kravet om forhåndsmelding i § 10 og kravet om føring av oversiktsliste i § 15, har det betydning å klargjøre hva som menes med en bygge- eller anleggsplass. Dette gjelder særlig for de kontraktstypene som ikke knytter seg til et konkret avgrenset bygge- eller anleggsområde. Den geografiske avgrensningen vil ikke være avgjørende. Selv om kontrakten omfatter for eksempel et helt fylke, vil dette ikke bli betegnet som en bygge- eller anleggsplass. Det avgjørende vil være om det er en slik nær sammenheng mellom de ulike arbeidsoppgavene på de nærliggende geografiske arbeidsplassene at det er naturlig å betegne dette som en bygge- eller anleggsplass. Denne vurderingsnormen vil for eksempel være avgjørende for funksjonskontrakter, asfaltkontrakter og veioppmerking. Det presiseres at det skal føres oversiktslister over dem som stadig leverer asfalt ved asfaltsarbeider.

Forskrift om organisering, ledelse og medvirkning, arbeidsplassforskriften og forskrift om utførelse av arbeid vil ha betydning for byggherreforskriften i de tilfellene der forskriftene har et felles virkeområde. Forskriftene må derfor ses i sammenheng. For eksempel vil «Kapittel 27 Bergarbeid» i forskrift om utførelse av arbeid innebære en særregulering av en del av bygge- eller anleggsarbeidet.

Det gis ikke mulighet til å gi dispensasjon fra byggherreforskriften.

§ 3. Hvem forskriften retter seg mot

Byggherren, koordinatoren, den prosjekterende, arbeidsgiveren og enmannsbedriften skal sørge for at bestemmelsene i denne forskriften blir gjennomført. Det samme gjelder for byggherrens representant.

Dersom byggherren er forbruker, jf. § 4 bokstav d, gjelder kun § 10 om forhåndsmelding.

Arbeidstilsynets kommentar

Byggherren er pålagt hovedplikten etter forskriften, og de andre aktørene handler som en direkte følge av byggherrens anvisninger. Byggherrens plikter er regulert i kapittel 2.

Byggherren kan utpeke en koordinator etter § 13 for å ivareta selve koordineringen av arbeidet etter § 14 og 15, men har uansett plikt til følge opp koordineringen.

Den prosjekterendes plikter er nærmere beskrevet i kapittel 3. Pliktene som arbeidsgivere og enmannsbedrifter har etter byggherreforskriften, er regulert i kapittel 4.

Dersom byggherren har inngått en skriftlig avtale etter § 16 om at byggherrens representant skal utføre konkrete plikter etter forskriften, vil bestemmelsene om byggherren gjelde tilsvarende for byggherrens representant.

Byggherrens plikter gjelder ikke når byggherren er forbruker, men plikten til å sende forhåndsmelding etter § 10 er opprettholdt også i forbrukerforhold. For selve definisjonen av forbruker vises det til kommentarene til § 4 bokstav d).

I forbrukerforhold anses hensynet til sikkerhet, helse og arbeidsmiljø for å være ivaretatt gjennom de kravene som følger av bustadoppføringslova § 7, håndverkertjenesteloven § 5, arbeidsmiljøloven § 2-2 og internkontrollforskriften.

Bustadoppføringslova er en forbrukerentrepriselov som omfatter avtaler med forbrukere om oppføring av ny bolig. Begrepet «entreprenøren» i bustadoppføringslova omfatter også de tilfellene der man ellers ville brukt begrepene håndverker eller typehusleverandør. I bustadoppføringslova § 7 første ledd finner man et generelt krav om at entreprenøren skal ivareta forbrukerens interesser med tilbørlig omsorg. Det er naturlig å forstå bustadoppføringslova § 7 første ledd slik at dette også innebærer at entreprenøren skal ivareta hensynet til sikkerhet, helse og arbeidsmiljø i sin utførelse av arbeid for forbrukeren. Dette innebærer blant annet at entreprenøren skal utarbeide spesifikke tiltak i forbindelse med arbeid som innebærer fare for liv eller helse, når han utfører arbeid for forbrukeren.

Håndverkertjenesteloven § 5 inneholder på en tilsvarende måte en plikt til å ivareta forbrukerens interesser med tilbørlig omsorg. Selve loven vil få betydning for reparasjoner, vedlikehold, installasjoner, ombygging mv., når avtalen inngås med en forbruker.

For kravene om hovedbedriftens samordning etter arbeidsmiljøloven § 2-2 andre ledd, vises det til kommentarene til § 18. Når det gjelder internkontrollforskriften, henvises det særlig til kommentarene til internkontrollforskriften §§ 5 og 6.

§ 4. Definisjoner

I forskriften menes med

a) bygge- eller anleggsarbeid

1. oppføring av bygninger
2. innrednings-, utsmykkings- og installasjonsarbeid
3. montering og demontering av prefabrikkerte elementer
4. riving, demontering, ombygging og istandsetting
5. sanering og vedlikehold
6. alminnelig anleggsvirksomhet
7. graving, sprengning og annet grunnarbeid
8. annet arbeid som utføres i tilknytning til bygge- eller anleggsarbeid.

b) byggherre: enhver fysisk eller juridisk person som får utført et bygge- eller anleggsarbeid.

c) byggherrens representant: enhver fysisk eller juridisk person som skal utføre konkrete plikter etter denne forskriften på byggherrens vegne, i henhold til skriftlig avtale med byggherren.

d) forbruker: en fysisk person som ikke hovedsakelig handler som ledd i næringsvirksomhet.

e) koordinator: enhver fysisk eller juridisk person som sørger for koordinering av prosjektering eller utførelse på vegne av byggherren.

f) prosjekterende: enhver fysisk eller juridisk person som har til oppdrag å tegne, beregne, planlegge eller beskrive hele eller deler av bygget eller anlegget som skal oppføres.

g) enmannsbedrift: virksomhet som ikke sysselsetter arbeidstakere.

Arbeidstilsynets kommentar

a) bygge- eller anleggsarbeid

Definisjonen av bygge- eller anleggsarbeid er basert på direktiv 92/57/EØF og hovedgruppene i inndelingen av næringsgrupper som brukes av Statistisk sentralbyrå, og som opprinnelig baserer seg på de såkalte NACE-kodene, se næringshovedområde F.

Bygge- eller anleggsarbeid omfatter all virksomhet som direkte er knyttet til oppføring, ombygging, reparasjon, vedlikehold og riving av bygninger og bygging og reparasjon av anlegg.

Malearbeid og rengjøring knyttet til bygge- eller anleggsarbeid er eksempel på arbeid som faller inn under punkt 5 om vedlikehold.

Arbeid med tunneler, bruer, oppføring av kraftlinjer og kloakksystemer er eksempler på arbeid som faller inn under punkt 6 om alminnelig anleggsvirksomhet.

Drenering er et eksempel på grunnarbeid som faller inn under punkt 7. Et eksempel på arbeid som faller inn under punkt 8, er et midlertidig verksted for vedlikehold av maskiner som blir brukt på bygge- eller anleggsplassen.

b) byggherre

Byggherren er den som rent faktisk får utført et bygge- eller anleggsarbeid, og som dermed er oppdragsgiver for prosjektering og utførelse. Byggherrens plikter følger av kapittel 2.

For boliger som selges i næring, vil oppdragsgiver for utførende entreprenør og prosjekterende være byggherre etter forskriften. Dersom byggherren er en juridisk person, skal det i forhåndsmeldingen etter § 10 oppgis navn og telefonnummer på en kontaktperson.

c) byggherrens representant

Avtalen mellom byggherren og byggherrens representant er regulert i § 16. Dersom byggherrens representant er en juridisk person, skal det i forhåndsmeldingen etter § 10 oppgis navn og telefonnummer på en kontaktperson.

d) forbruker

Definisjonen av forbruker er identisk med definisjonen i håndverkertjenesteloven, bustadoppføringslova, kjøpsloven og forbrukerkjøpsloven. Praxis og forarbeider til disse lovene vil dermed også kunne være relevant for forbrukerbegrepet i byggherreforskriften.

Forbrukerdefinisjonen er felles i hele EU og kommer opprinnelig fra direktiv 1999/44/EF. I en nærmere avklaring av forbrukerbegrepet vil det vesentligste formålet være avgjørende dersom det er tvil om bygge- eller anleggsarbeidet utføres som et ledd i næringsvirksomhet.

Det stilles krav om at forbrukeren er en fysisk person, og dette medfører at sammenslutninger, selskaper og foreninger ikke omfattes av forbrukerbegrepet. Et idrettslag er derfor ikke omfattet av forbrukerbegrepet.

Et eierseksjonssameie er i utgangspunktet ikke en forbruker etter byggherreforskriften. I forarbeidene til forbrukerkjøpsloven, som også er relevant for byggherreforskriften, er det likevel antatt at de aller minste eierseksjonssameiene reelt sett vil ha karakter av forbrukerforhold, og derfor vil falle inn under forbrukerbegrepet. Det kreves da at det er mindre enn fem sameiere. Arbeid som bestilles av den enkelte forbruker i borettslag vil være omfattet av forbrukerbegrepet. Dette vil gjelde tilsvarende for borettslag.

e) koordinator

Utpekingen og oppfølgingen av koordinatoren er regulert i § 13, mens §§ 14 og 15 angir hva koordineringen omfatter. Dersom koordinatoren er en juridisk person, skal det i forhåndsmeldingen etter § 10 oppgis navn og telefonnummer på en kontaktperson.

f) prosjekterende

Den prosjekterendes plikter er regulert i kapittel 3.

g) enmannsbedrift

Pliktene for enmannsbedrifter er regulert i kapittel 4. Begrepene arbeidstaker og arbeidsgiver er definert i arbeidsmiljøloven § 1-8.

Begrepet utførende brukes ofte i bygge- eller anleggsvirksomheten og omfatter vanligvis arbeidsgivere eller enmannsbedrifter som har i oppdrag å utføre hele eller deler av bygget eller anlegget. I byggherreforskriften har man likevel valgt å bruke begrepene arbeidsgivere og enmannsbedrifter om de aktørene som utfører arbeidet. Hovedbegrunnelsen er å oppnå ensartet begrepsbruk mellom arbeidsmiljøloven og byggherreforskriften.

Kapittel 2 Byggherrens plikter

§ 5. Generelle plikter

Byggherren skal sørge for at hensynet til sikkerhet, helse og arbeidsmiljø på bygge- eller anleggsplassen blir ivaretatt.

Under planlegging og prosjektering skal byggherren særlig ivareta sikkerhet, helse og arbeidsmiljø ved

- a) de arkitektoniske, tekniske eller organisasjonsmessige valg som foretas
- b) å beskrive og ta hensyn til de risikoforholdene som har betydning for arbeidene som skal utføres
- c) at det avsettes tilstrekkelig tid til prosjektering og utførelse av de forskjellige arbeidsoperasjoner.

Under utførelsen av arbeidene skal byggherren ivareta hensynet til sikkerhet, helse og arbeidsmiljø ved koordineringen av virksomhetenes arbeid på bygge- eller anleggsplassen.

Byggherren skal sikre at pliktene som er pålagt koordinatoren, de prosjekterende, arbeidsgiverne og enmannsbedriftene i denne forskriften blir gjennomført.

Arbeidstilsynets kommentar

Første ledd

Gjennom sitt initiativ til å starte opp et bygge- eller anleggsprosjekt har byggherren hovedansvaret for at prosjektet gjennomføres på en slik måte at sikkerhet, helse og arbeidsmiljø blir ivaretatt på bygge- eller anleggsplassen. Uansett entreprisform sitter byggherren med et reelt ansvar for at byggherreforskriftens krav blir etterlevd.

Mulighetene for å legge til rette for et godt arbeidsmiljø for dem som skal jobbe på bygge- eller anleggsplassen, er størst i tidlig fase av planleggingen og blir mindre etter hvert. Det er derfor viktig at byggherren har sikkerhet, helse og arbeidsmiljø for arbeidstakere på arbeidsplassen i tankene så tidlig som mulig.

Andre ledd bokstav a)

Byggherren kan påvirke gjennom både arkitektoniske, tekniske og organisasjonsmessige valg.

Med «arkitektoniske valg» menes byggets eller anleggets form, innhold og planløsning som kan ha betydning for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø. Eksempler på dette kan være dype kjellerløsninger, store utgravninger og større terrenginngrep, fasadeløsninger som vanskeliggjør festing av stillaser, atrier og glassoverbygg, rom med stor romhøyde etc. Det må også tas hensyn til tomtens plassering og grunnforhold, blant annet om bygget eller anlegget må legges tett ved passerende trafikk.

Med «tekniske valg» menes for eksempel valg av bæresystem, det må velges tekniske løsninger som innebærer at konstruksjonene er stabile under oppføring og riving, valg av byggeprodukter, tekniske installasjoner og lignende.

Med «organisasjonsmessige valg» menes blant annet valg av entreprisform, kontraktstruktur og utbyggingsrekkefølge. Det er også et organisasjonsmessig valg å velge hvem som skal ha koordinatrollen, hvor mange koordinatører det skal være i prosjektet, og lignende, se kommentarene til § 13. Videre vil en eventuell avtaleinngåelse hvor det fastsettes at en representant for byggherren skal gjennomføre konkrete plikter etter forskriften på byggherrens vegne, være et organisasjonsmessig valg, se kommentarene til § 16.

Ved valg av totalentreprise hvor byggherren forprosjekterer og detaljprosjektering gjøres av entreprenøren, skal byggherren sørge for at det ikke oppstår uklare grensesnitt og ansvarsforhold.

Andre ledd bokstav b)

På samme måte som den enkelte arbeidsgiver skal kartlegge risiko forbundet med sin virksomhet, jf. aml. § 3-1 andre ledd bokstav c) skal også byggherren kartlegge de risikoforhold som er forårsaket av byggherrens planer. Risikoforholdene skal beskrives, det vil si skriftlig redegjøres for, slik at de prosjekterende har et godt vurderingsunderlag, jf. § 17, og slik at de risikoforhold som må prises, blir godt nok beskrevet for tilbudsgrunnlaget, jf. § 6. De risikoforhold som ikke kan fjernes i planleggings- og prosjekteringsfasen, skal medføre spesifikke tiltak som skal inn i SHA-planen, se kommentarer til § 8. Eksempler på risikoforhold er der arbeidet skal foregå tett ved trafikkert vei, der bygget skal settes opp inntil fjellvegg så det blir vanskelig å komme til med stillas, der det må mange entreprenører inn samtidig, osv.

Andre ledd bokstav c)

Byggherren må sørge for at det avsettes tilstrekkelig tid og ressurser til både prosjektering og gjennomføring av prosjektet. Dette for å sikre at det ikke oppstår risikoforhold som følge av at arbeidsoperasjoner som kan ha gjensidig negativ innvirkning på hverandre sikkerhetsmessig, må gjennomføres samtidig.

Byggherren skal videre sørge for at det ikke planlegges slik at helseskadelig tidspress vil oppstå under utførelsen, at det avsettes tilstrekkelig tid. Se kommentarene til § 8 første ledd bokstav b) om en beskrivelse av når og hvor de ulike arbeidsoperasjoner skal utføres. Med helseskadelig tidspress menes arbeid av en slik art og et slikt omfang at det ikke kan utføres innenfor normale tidsrammer, og at det fører til økt fare for helseskader i form av sykdom eller ulykke. For å forebygge at det oppstår helsemessig tidspress må byggherren forlange at den enkelte entreprenør kan dokumentere en forsvarlig bemanningsplan.

Tredje ledd

Utover å planlegge forsvarlig sikkerhet, helse og arbeidsmiljø for bygge- eller anleggsplassen må byggherren også være aktiv i utførelsesfasen. Det skal sørges for at de forskjellige virksomhetenes arbeider blir koordinert, jf. § 14 andre ledd bokstav d). Gjennom en god beskrivelse av når og hvor de ulike arbeidsoperasjoner skal utføres (fremdriftsplan) og nødvendige justeringer av denne underveis med tanke på arbeider som vil foregå samtidig eller etter hverandre, og gjennom oppfølging av de spesifikke tiltak fra SHA-planen, vil koordineringen være godt ivaretatt.

Byggherren må ta hensyn til at brannsikkerhet er en viktig del av sikkerhet, helse og arbeidsmiljø.

Fjerde ledd

For at byggherren skal kunne sikre seg at de pliktene som er tillagt koordinator, prosjekterende, arbeidsgivere og enmannsbedrifter, blir forsvarlig utført, kreves det jevnlig oppfølging. Byggherren bør for eksempel gjennomføre jevnlig møter med både koordinatoren og de prosjekterende og sørge for at det mottas rapporter fra disse med utgangspunkt i SHA-planen.

Byggherren skal synliggjøre i sine kontraktskrav at den enkelte arbeidsgiver skal ha et system for internkontroll, jf. § 11.

§ 6. Risikoforhold

De risikoforholdene som avdekkes under planlegging og prosjektering skal innarbeides i tilbudsgrunnlaget, jf. § 5 andre ledd bokstav b).

Arbeidstilsynets kommentar

Ved planlegging og prosjektering skal byggherren sørge for å beskrive risikoforhold som avdekkes, jf. § 5 andre ledd bokstav b).

For å unngå at det konkurreres på sikkerhet, må byggherren beskrive alle risikoforhold knyttet til arbeid som kan medføre fare for liv eller helse, som denne har mulighet til å kjenne til, jf. § 8 første ledd bokstav c). Beskrivelsen skal tas inn i tilbudsgrunnlaget med krav om at entreprenøren skal beskrive og prise forslag til spesifikke tiltak som ivaretar risikoforholdene. På denne måten oppnås to ting: sikkerhets-, helse- og arbeidsmiljøtiltak blir ikke et konkurranseaspekt for tilbyderne, og byggherren må ta standpunkt til hvilke tiltak som skal benyttes med de kostnader tiltakene medfører. Det understrekes at å beskrive et risikoforhold ikke innebærer å liste opp et eller flere av punktene fra forskriftens § 8 første ledd bokstav c), men det krever en konkret beskrivelse av forholdet.

§ 7. Plan for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø

Før oppstart av arbeidet på bygge- eller anleggsplassen skal byggherren påse at det utarbeides en skriftlig plan for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø som beskriver hvordan risikoforholdene i prosjektet skal håndteres.

Planen for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø skal være lett tilgjengelig og gjøres kjent på arbeidsplassen. Planen skal oppbevares i seks måneder etter at bygge- eller anleggsarbeidet er avsluttet.

Arbeidstilsynets kommentar

Plan for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø, SHA-planen, er den samme planen som blir omtalt i §§ 8, 14, 18 og 19. SHA-planen er både byggherrens dokumentasjon på at bygge- eller anleggsarbeidet som skal utføres, er planlagt og risikovurdert i forkant, og et verktøy for å sikre at arbeidet kan utføres uten fare for liv og helse.

Byggherren skal påse at SHA-planen utarbeides. Byggherren kan utarbeide den selv eller overlate det helt eller delvis til koordinator, jf. § 14 første ledd. Men dette fritar ikke byggherren fra å påse at planen blir utarbeidet.

Med lett tilgjengelig menes at planen i sin helhet skal være tilgjengelig for arbeidsgivere og arbeidstakere på bygge- eller anleggsplassen. Dersom den kun foreligger i elektronisk form, må alle ha tilgang til pc på bygge- eller anleggsplassen.

Det er krav om at planen skal være kjent. Det betyr at byggherren må sørge for at alle arbeidsgivere som utfører arbeid på bygge- eller anleggsplassen er kjent med innholdet i SHA-planen. Dette gjelder også de arbeidsgivere på plassen som byggherren ikke har kontrakt med, for eksempel underentreprenører og deres underentreprenører mv.

Det forutsettes at bekjentgjøring skjer ved arbeidets oppstart, og deretter underveis i prosjektet av hensyn til endringer eller nye aktører på bygge- eller anleggsplassen.

Den enkelte arbeidsgiver er ansvarlig for å informere sine ansatte, jf. forskriftens § 19, på et språk de forstår.

§ 8. Krav til planen for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø

Planen for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø skal bygge på risikovurderinger, tilpasses det aktuelle bygge- eller anleggsarbeidet og skal inneholde

- a) et organisasjonskart som angir rollefordelingen og entreprisformen
- b) en fremdriftsplan som beskriver når og hvor de ulike arbeidsoperasjoner skal utføres, jf. § 5 andre ledd bokstav c, hvor det tas hensyn til samordning av de forskjellige arbeidsoperasjonene
- c) spesifikke tiltak knyttet til arbeid som kan innebære fare for liv og helse, som blant annet

1. arbeid nær installasjoner i grunnen
2. arbeid nær høyspentledninger og elektriske installasjoner
3. arbeid på steder med passerende trafikk
4. arbeid hvor arbeidstakere kan bli utsatt for ras eller synke i gjørme
5. arbeid som innebærer bruk av sprengstoff
6. arbeid i sjakter, underjordisk masseforflytning og arbeid i tunneler
7. arbeid som innebærer fare for drukning
8. arbeid i senkekasser der luften er komprimert
9. arbeid som innebærer bruk av dykkerutstyr
10. arbeid som innebærer at personer kan bli skadet ved fall eller av fallende gjenstander
11. arbeid som innebærer riving av bærende konstruksjoner
12. arbeid med montering og demontering av tunge elementer
13. arbeid som innebærer fare for helseskadelig eksponering for støv, gass, støy eller vibrasjoner
14. arbeid som utsetter personer for kjemiske eller biologiske stoffer som kan medføre en belastning for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø, eller som innebærer et lov- eller forskriftsfestet krav til helsekontroll
15. arbeid med ioniserende stråling som krever at det utpekes kontrollerte eller overvåkede soner
16. arbeid som innebærer brann- og eksplosjonsfare.

- d) rutiner for avviksbehandling.

Byggherren skal sørge for å oppdatere planen fortløpende dersom det oppstår endringer som har betydning for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø.

Arbeidstilsynets kommentar

SHA-planen skal bygge på risikovurderinger foretatt av byggherren under planleggingen av prosjektet, jf. § 5 andre ledd bokstav b), og av de prosjekterende under prosjektering av bygget eller anlegget, jf. § 17. Med risikovurdering menes her en kartlegging av forhold i prosjektet som kan medføre fare for liv eller helse for arbeidstakere som jobber på bygge- eller anleggsplassen, og en vurdering av om forholdene kan fjernes gjennom riktig planlegging eller prosjektering, eller om det må kreves sikkerhetstiltak under utførelsen av bygge eller anleggsarbeidet.

SHA-planen skal være laget for det enkelte prosjekt, fordi den skal fange opp de forhold som kan medføre fare for liv eller helse som er særegent for det aktuelle prosjektet. Et eksempel på et forhold som er spesifikt for prosjektet, er graving av grøft inntil høyspentkabler i bakken, i motsetning til graving av grøft ute på en åker. Første tilfelle krever en særlig risikovurdering på grunn av de stedlige forhold, siste tilfelle krever kun at forskriftskrav og normal arbeidsinstruks følges.

SHA-planen skal beskrive fire forhold: organiseringen i prosjektet (organisasjonskart), når og hvor de ulike arbeidsoperasjoner skal utføres (fremdriftsplan), de spesifikke tiltak som må utføres, og rutiner for avviksbehandling.

Til bokstav a)

Med organisasjonskart menes en oversikt over hvordan prosjektet er strukturert og hvem i prosjektet som har de ulike rollene (byggherre, byggherrens representant, prosjekterende, koordinator) etter byggherreforskriften. Hensikten med et organisasjonskart er å synliggjøre disse rollene.

Den valgte entreprisemodellen og øvrige roller i prosjektet (anleggsleder, prosjektleder, byggeleder etc.) må også synliggjøres. Med entreprisform menes her hovedentreprise, generalentreprise, totalentreprise mv.

Et organisasjonskart vil vise om noen av rollene etter byggherreforskriften vil komme i konflikt med øvrige oppgaver i prosjektet. Ved synliggjøring av rollene kan man tidlig hindre eventuelle rollekonflikter. Et eksempel på rollekonflikt kan være der koordinatorrollen plasseres på noen i prosjektet som lønnes av annen arbeidsgiver, og som har andre krav på seg, som økonomi og fremdrift. Å stanse deler av et arbeid på byggherrens vegne når det samtidig er knapt med tid, og når en forsinkelse vil medføre dårlig omdømme for egen virksomhet, kan være problematisk. Se også kommentarene til § 13.

Til bokstav b)

Det er byggherrens ansvar å sørge for at det avsettes tilstrekkelig tid til de forskjellige arbeidsoperasjoner og nødvendig samordning av disse. I praksis må byggherren sikre dette gjennom å stille krav til de utførende entreprenørene om at de i sine fremdriftsplaner skal beskrive når og hvor de ulike arbeidsoperasjoner skal utføres, ved hvilke tidspunkter flere virksomheter vil jobbe på samme område, og hvor mye tid som er avsatt til de enkelte arbeidsoperasjoner. Det skal også vises i hvilket tidsrom de spesifikke tiltakene må iverksettes.

Prosjektets fremdriftsplan skal vise at de forskjellige arbeidsoperasjoner ikke sammenfaller i tid slik at arbeidstakerne utsettes for farer, og skal være så detaljert at den er et hensiktsmessig verktøy for koordinering i utførelsesfasen. Oppfølging av dette skjer gjennom koordinering i utførelsesfasen. Se også kommentaren til §§ 5, 14 og 18.

Til bokstav c)

SHA-planen skal, før oppstart av bygge- eller anleggsarbeidene, inneholde spesifikke tiltak for de arbeider som kan medføre fare for liv eller helse, og som ikke kunne planlegges eller prosjekteres bort. De spesifikke tiltakene skal beskrive hvordan et arbeid som kan innebære fare for liv eller helse, skal utføres, slik at arbeidstakerne ikke utsettes for fare. Et eksempel er riving av innvendige vegger i et eksisterende bygg. Rivingen medfører risiko for at taket kollapser. Fordi rivearbeidene i dette tilfellet ikke kan prosjekteres bort, må det derfor beskrives hvilke spesifikke tiltak som må igangsettes for at arbeidet kan utføres sikkert. Et tiltak kan være at det i forkant av rivingen settes opp en støttebjelke som holder taket oppe under rivearbeidene.

Opplistingen av arbeider som kan medføre fare for liv og helse, er ikke uttømmende. Det vil si at det også kan være andre arbeider som kan medføre fare for liv og helse som det må beskrives tiltak for. Det er byggherren som må sørge for at alle tiltak kommer med i SHA-planen. De prosjekterende har et ansvar for å rapportere til byggherren hvilke risikoforhold som krever spesifikke tiltak (se kommentaren til § 17).

Nr. 3 - Arbeid på steder med passerende trafikk omfatter også anleggstrafikk.

Nr. 5 - For arbeid som innebærer bruk av sprengstoff, skal byggherren forlange sprengningsplaner og salveplaner, jf. også forskrift av 26. juni 2002 nr 922 om håndtering av eksplosjonsfarlig stoff § 11-5.

Nr. 13 - Arbeid som innebærer fare for helseskadelig eksponering for støv, gass, støy eller vibrasjoner omfatter også asbest.

Nr. 14 - Når arbeidet medfører at arbeidstakere kan bli utsatt for kjemikalier eller biologisk materiale, må det iverksettes relevante tiltak. Dette må gjøres under hensyn til kravene i forskrift om utførelse av arbeid og arbeidsplassforskriften. Se også forskrift om tiltaks- og grenseverdier. Se kravene til helseundersøkelse i Kapittel 3. Arbeid hvor kjemikalier kan utgjøre en fare for arbeidstakeres sikkerhet og helse i forskrift om utførelse av arbeid.

Til bokstav d)

Under punktet om rutiner for avviksbehandling i SHA-planen skal byggherren beskrive hvordan avvik fra planen skal rapporteres, både fra byggherren til de utførende og fra de utførende til byggherren. Et eksempel på avvik kan være når beskrivelsen av når og hvor de ulike arbeidsoperasjoner skal utføres må endres. Et annet eksempel på avvik kan være når spesifikke tiltak må endres eller flyttes. Normalt vil det måtte fremkomme hvem som har beslutningsmyndighet vedrørende avvikene, hvordan de skal følges opp, og hvem som skal følge opp avvikene.

Til andre ledd

Organisasjonskartet, beskrivelsen av når og hvor de ulike arbeidsoperasjoner skal utføres, de spesifikke tiltakene og rutinene for avviksbehandling skal være innarbeidet i SHA-planen senest ved oppstart av arbeidet.

Det er byggherren som både skal påse utarbeidelse og sørge for oppdatering av planen underveis i bygge- eller anleggsprosjektet. Selv i de tilfeller der byggherren overlater mye av prosjekteringen til entreprenøren, må byggherren forsikre seg om at planen tilfredsstiller kravene i denne forskriften og at de ulike elementer er på plass til rett tid.

Oppdatering av SHA-planen er blant annet nødvendig når det oppstår forsinkelser i arbeidet som medfører endringer i tidsplanen eller endringer i allerede planlagte spesifikke tiltak, eller når det oppstår nye risikoforhold i arbeidet som kan medføre fare for liv og helse etc. Endringer i SHA-planen skal gjøres kjent for arbeidsgivere og enmannsbedrifter, se også §§ 18 og 19.

§ 9. Forebyggende tiltak

Byggherren skal i forbindelse med arbeidet på den enkelte bygge- eller anleggsplassen særlig stille krav om

- a) at det treffes nødvendige tiltak for å sikre at uvedkommende ikke får atkomst til bygge- eller anleggsplassen
- b) at det tas hensyn til andre virksomheter på eller i nærheten av bygge- eller anleggsplassen
- c) god orden og fullt forsvarlige hygieniske forhold
- d) sikker atkomst til arbeidsplassene og sikre ferdselsveier
- e) avmerking og tilrettelegging av områder for lagring og oppbevaring av forskjellige materialer, særlig når det dreier seg om farlige materialer eller stoffer
- f) vedlikehold, kontroll før igangsettelse og kontroll av anlegg og utstyr, for å kunne rette opp feil som kan påvirke arbeidstakernes sikkerhet, helse og arbeidsmiljø
- g) lagring, håndtering og fjerning av avfall og farlige materialer
- h) forsvarlige arbeidstidsordninger
- i) tilfredsstillende personalrom
- j) forsvarlig innkvartering.

Arbeidstilsynets kommentar

Forskriften krever at byggherren særlig stiller krav til de forholdene som er av stor betydning for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø på bygge- eller anleggsplassen. Kravene gjelder i all hovedsak riggforhold på bygge- eller anleggsplassen. Byggherren må sørge for at de av kravene som kan ha økonomisk eller tidsmessig betydning, blir tatt med i tilbudsgrunnlaget til entreprenør/leverandør. Øvrige krav kan for eksempel medtas i kontrakten med den enkelte virksomhet som utfører et oppdrag.

Forholdene dekkes også av annet regelverk som stiller krav til den enkelte arbeidsgiver, men byggherren har likevel en selvstendig plikt til å sørge for at kravene blir etterlevd på byggherrens bygge- eller anleggsplass.

Det følger av bokstav a) at det skal stilles krav til at det treffes nødvendige tiltak for å sikre at uvedkommende ikke får atkomst til bygge- eller anleggsplassen. Bestemmelsen tar sikte på å verne arbeidstakerne på bygge- eller anleggsplassen mot farer som kan oppstå fordi uvedkommende er eller har vært til stede på plassen. Tredjepersoner som av ulike grunner oppholder seg på bygge- eller anleggsplassen, vil indirekte kunne bli vernet mot farer ved de sikringstiltak som skal gjennomføres i medhold av bestemmelsen. Se også §§ 1 og 2 og kommentarene til bestemmelsene.

Bokstav b) om å ta hensyn til andre virksomheter på eller i nærheten av bygge- eller anleggsplassen, vil eksempelvis gjelde ved ombygging i kjøpesenter mens senteret er i drift.

Bokstav e) om avmerking og tilrettelegging av områder for lagring og oppbevaring av forskjellige materialer, omfatter blant annet lagring og oppbevaring av sprengstoff. Etter forskrift om håndtering av eksplosjonsfarlig stoff § 2-1, plikter enhver, også byggherren, som har befattning med eksplosjonsfarlige stoff å vise aktsomhet og foreta det som er nødvendig for at brann og eksplosjon forebygges, og for å hindre at stoffet kommer på avveie eller i urette hender. Forskriften stiller blant annet krav til at den som oppbevarer eksplosiv vare, må ha dertil egnet oppbevaringssted med tillatelse. Dette er krav byggherren må stille dersom det er behov for sprengningsarbeider i prosjektet. For øvrig, hvis lagringen og oppbevaringen omfatter kjemikalier, vil arbeidsplassforskriften, og forskrift om utførelse arbeid komme til anvendelse. Se kapittel 5 «Skilting og merking» og kapittel 7 «Kjemikalier og forurensning i arbeidsatmosfæren» i arbeidsplassforskriften, og andre del i forskrift om utførelse av arbeid; «Krav til arbeid med kjemiske og biologiske risikofaktorer».

Kravet i bokstav g) kan grense mot krav til ytre miljø. Miljødirektoratet forvalter regelverket knyttet til ytre miljø.

Når det gjelder bokstav j) om innkvartering, vises det til at det finnes tariffavtaler hvor det er tatt inn krav til innkvarteringen.

§ 10. Forhåndsmelding

Byggherren skal sørge for at det senest en uke før arbeidet igangsettes sendes en forhåndsmelding på fastsatt skjema til Arbeidstilsynet om bygge- eller anleggsarbeidet, dersom arbeidet vil vare utover 30 virkedager eller den forventede arbeidsmengde overstiger 500 dagsverk.

Dersom byggherren er forbruker skal forhåndsmeldingen sendes inn av den virksomheten som påtar seg å utføre bygge- eller anleggsarbeidet.

Forhåndsmeldingen skal settes opp synlig på bygge- eller anleggsplassen og oppdateres.

Forhåndsmeldingen skal inneholde følgende opplysninger:

- a) dato for oversendelsen
- b) bygge- eller anleggsplassens nøyaktige adresse
- c) byggherrens navn og adresse
- d) navn og adresse til byggherrens representant
- e) prosjektets art
- f) koordinatorens navn og adresse
- g) forventet dato for arbeidsstart på bygge- eller anleggsplassen
- h) forventet varighet av arbeidet på bygge- eller anleggsplassen
- i) forventet største antall arbeidstakere samtidig på bygge- eller anleggsplassen
- j) planlagt antall entreprenører og enmannsbedrifter
- k) angivelse av de entreprenører som allerede er valgt.

Arbeidstilsynets kommentar

Det vises til eget skjema for forhåndsmelding med tilhørende veiledning.

Se kommentaren til § 2 for avklaring av hva som menes med bygge- eller anleggsplass.

Kravet om at det skal sendes forhåndsmelding, gjelder også i forbrukerforhold. Forskriften for øvrig gjelder ikke i forbrukerforhold, jf. § 3 andre ledd.

§ 11. Internkontroll

Byggherren skal stille krav om at virksomhetene driver et systematisk helse-, miljø og sikkerhetsarbeid, jf. forskrift 6. desember 1996 nr. 1127 om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter (Internkontrollforskriften).

Arbeidstilsynets kommentar

Byggherren skal stille krav om at de utførende virksomhetene har et system for internkontroll som tilfredsstiller kravene i internkontrollforskriften. For å hindre at virksomheter som ikke har et tilfredsstillende system for internkontroll utfører arbeid på bygge- eller anleggsplassen, må byggherren i praksis stille kravet i tilbudsgrunnlaget. Virksomhetene kan fylle ut en egenerklæring, som en enkel måte å dokumentere at kravet er oppfylt på.

Kravet gjelder for alle virksomheter på bygge- eller anleggsplassen, og vil omfatte underentreprenører, utenlandske virksomheter m.m.

§ 12. Dokumentasjon for fremtidige arbeider

Byggherren skal sørge for at det utarbeides dokumentasjon for bygningen eller anlegget om de forhold som kan ha betydning for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø ved fremtidige arbeider. Dokumentasjonen skal beskrive bygget eller anleggets konstruksjon og utforming, samt de byggeprodukter som er brukt. Beskrivelsen skal være i det omfang som er nødvendig for å ivareta sikkerhet, helse og arbeidsmiljø ved drift, vedlikehold, endring og riving.

Arbeidstilsynets kommentar

For at drift, vedlikehold, endring og riving av bygget eller anlegget ikke skal utsette arbeidstakerne for farer, skal byggherren sørge for at det utarbeides dokumentasjon om de forhold som kan ha betydning for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø til bruk ved denne typen fremtidige arbeider.

Dokumentasjonen skal kunne benyttes ved riving, og må derfor oppbevares i byggets eller anleggets levetid. Dersom bygget eller anlegget skifter eier, bør dokumentasjonen følge med.

§ 13. Utpeking og oppfølging av koordinator

Arbeidet med sikkerhet, helse og arbeidsmiljø skal koordineres dersom det er flere virksomheter på bygge- eller anleggsplassen samtidig eller etter hverandre. Byggherren skal i slike tilfeller utpeke en koordinator for hele prosjektet eller utpeke en for prosjekteringsfasen og en for utførelsesfasen, som på byggherrens vegne utfører koordineringen etter § 14 og § 15 i denne forskriften.

Byggherren kan selv velge å inneha rollen som koordinator. Utpeking av koordinator vil ikke fritta byggherren for sitt ansvar på området.

Byggherren skal før utpekingen av koordinator vurdere om den som utpekes har andre plikter som kan komme i konflikt med rollen som koordinator.

Byggherren skal gjennom en skriftlig avtale klargjøre hvilke plikter og fullmakter som koordinatoren skal ha. Byggherren skal jevnlig følge opp at koordinatoren oppfyller sine plikter.

Koordinatoren skal ha den nødvendige kunnskap om sikkerhet, helse og arbeidsmiljø, inkludert arbeidsmiljølovgivningen. Koordinatoren for utførelsesfasen skal i tillegg ha praktisk erfaring fra bygge- eller anleggsarbeid.

Arbeidstilsynets kommentar

Hvem, og eventuelt hvor mange koordinatører som blir utpekt av byggherren, er et organisasjonsmessig valg etter § 5 andre ledd bokstav a). Byggherren har som en følge av sitt valg et ansvar for at koordinatorfunksjonen blir ivaretatt på en forsvarlig måte.

Det er ikke noe krav om koordinator i de tilfellene hele prosjekteringen eller hele utførelsen foretas av en virksomhet, men det er adgang til å utpeke koordinator også i disse tilfellene.

Byggherrens beslutning om å utpeke en koordinator, eventuelt å la det være, skal foretas med tanke på den innvirkning valget vil ha for arbeidstakernes sikkerhet, helse og arbeidsmiljø. Tilsvarende vil byggherren ha et ansvar dersom en rolle- eller interessekonflikt medfører at koordinatoren ikke får utført sine plikter.

Det følger av § 4 bokstav e) at koordinatoren både kan være en fysisk og en juridisk person. Dersom byggherren utpeker en juridisk person som koordinator, vil virksomheten måtte operere med en kontaktperson, se § 10 fjerde ledd bokstav f).

Byggherreforskriften oppstiller et krav om kun én koordinator til enhver tid. Dette er ikke til hinder for at det utpekes flere koordinatore innenfor prosjekterings- eller utførelsesfasen, dersom den enkelte koordinator koordinerer delfaser som faller etter hverandre i tid. Et eksempel vil være én koordinator for forprosjektering og én koordinator for detaljprosjektering. Ved større bygge eller anleggsarbeid kan det være hensiktsmessig at ulike arbeidere som pågår samtidig, blir koordinert av flere. Forskriften hindrer ikke en slik organisering, så lenge byggherren har utpekt en koordinator som har totaloversikten over arbeidene på bygge- eller anleggsplassen. Det er bare denne fysiske eller juridiske personen som vil være å anse som koordinator etter byggherreforskriften. Forskriften hindrer heller ikke at byggherrens representant er koordinator i prosjekteringsfasen.

Vurdering av rollekonflikt

Det settes ikke begrensninger for hvilke fysiske eller juridiske personer som kan utpekes som koordinator. Byggherren kan selv velge å inneha rollen som koordinator ved å utpeke denne fra egen organisasjon, vedkommende kan utpeke koordinatoren hos en av aktørene som allerede er involvert i prosjektet, eller velge å hente inn en utenforstående. Byggherren plikter imidlertid å vurdere om den eller de som utpekes, har andre plikter som kan komme i konflikt med rollen som koordinator, og som vil gjøre det vanskelig å gjennomføre pliktene nevnt i §§ 14 og 15. Rollekonflikter vil for eksempel kunne oppstå dersom koordinatoren i utførelsesfasen utpekes hos entreprenøren, samtidig som denne har ansvaret for entreprenørens fremdrift.

Skriftlig avtale

Den skriftlige avtalen mellom koordinatoren og byggherren skal klargjøre hvilke plikter oppstilt i §§ 14 og 15 som koordinatoren skal ivareta.

Dersom byggherren selv velger å utføre noen av pliktene, skal dette fremgå av avtalen, på samme måte som avtalen skal redegjøre for hvordan pliktene skal fordeles dersom det er utpekt flere koordinatore. Av avtalen skal det også fremgå hvilke fullmakter koordinatoren er gitt for å kunne gjennomføre koordineringen nevnt i §§ 14 og 15, for eksempel om koordinatoren er gitt adgang til å pålegge tiltak overfor de prosjekterende eller de utførende.

Byggherren må også vurdere om koordinatoren skal ha byggherrens fullmakt til å stanse arbeid dersom koordinatoren avdekker forhold som kan medføre overhengende fare for arbeidstakernes liv eller helse. Byggherrens mulighet til å gi koordinatoren fullmakter til å gripe inn overfor de andre aktørene i byggeprosessen, vil kunne avhenge av kontraktsforholdet mellom byggherren og prosjekterende/entreprenør/enmannsbedrift.

Byggherren må sørge for at de han engasjerer, får nødvendige ressurser for å ivareta de plikter og oppgaver de skal ivareta.

Krav til kompetanse

Den fysiske eller juridiske personen som byggherren utpeker til koordinator, skal ha nødvendig kompetanse for å sikre at koordinatorfunksjonen blir ivaretatt på en forsvarlig måte. Både for prosjekterings- og utførelsesfasen oppstilles det et krav om at koordinatoren skal ha den nødvendige kunnskap om arbeidsmiljøloven med tilhørende forskrifter. Koordinatoren i utførelsesfasen skal i tillegg ha praktisk erfaring fra bygge- eller anleggsarbeid. Det kreves at koordinatoren har erfaring fra tilsvarende arbeid, og at erfaringen er tidsaktuell slik at for eksempel byggeprosess og utførelse ikke har endret seg i vesentlig grad siden erfaringen ble opparbeidet. Den som utpekes som koordinator, skal ha kunnskap om byggeprosessens aktører og forløp, praksis i bransjen m.m. Hva som nærmere skal kreves av koordinatorens kompetanse, må byggherren vurdere fra prosjekt til prosjekt. Det vil blant annet kunne avhenge av prosjektets omfang og hvilke risikoforhold som forventes å oppstå under utførelsen av arbeidene.

Oppfølging

Dersom byggherren har utpekt en koordinator til å utføre alle, eventuelt noen av pliktene nevnt i § 14, så fritar det ikke byggherren for hans ansvar på området. 30

Byggherrens ansvar følger også av at koordinatoren utfører pliktene på vegne av byggherren. Byggherren skal videre sørge for at pliktene som er pålagt koordinatoren, blir gjennomført, blant annet ved jevnlig å følge opp koordinatoren, jf. § 5 siste ledd. Koordinatoren har på sin side et selvstendig ansvar for at de av pliktene nevnt i § 14 som koordinatoren etter den skriftlige avtalen har påtatt seg, blir ivaretatt.

Omfanget av byggherrens oppfølging av koordinatoren vil blant annet være avhengig av prosjektets størrelse og hvilke risikoforhold som kan oppstå under utførelsen av arbeidene. Formen for oppfølging vil for eksempel kunne være møter med koordinatoren, kontroll på byggeplassen, rapportering m.m. Fordi det er byggherrens plikt å følge opp koordinatoren, må byggherren etterspørre tilbakemeldinger dersom han ikke jevnlig blir oppdatert.

§ 14. Koordinering

Koordineringen i prosjekteringsfasen omfatter

- a) å koordinere prosjekteringen slik at hensynet til sikkerhet, helse og arbeidsmiljø blir ivaretatt
- b) å sørge for utarbeidelsen av planen for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø.

Koordineringen i utførelsesfasen omfatter

- a) å følge opp risikoforhold i byggherrens plan for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø
- b) å følge opp at det utarbeides tidsplaner som sikrer at det avsettes tilstrekkelig tid til utførelse av de forskjellige arbeidsoperasjoner
- c) å følge opp at arbeidsgivere og enmannsbedrifter gjennomfører planen for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø
- d) å koordinere arbeidsgivere og enmannsbedrifters arbeid som kan påvirke hverandre med hensyn til sikkerhet, helse og arbeidsmiljø, inkludert samarbeidet mellom arbeidsgivere og enmannsbedrifter
- e) å se til at arbeidsgiver følger opp at kravene i § 9 gjennomføres
- f) å sørge for at det føres oversiktslister jf. § 15.

Arbeidstilsynets kommentar

Bestemmelsen er delt i to. Første ledd beskriver hva koordinering i prosjekteringsfasen omfatter, mens andre ledd beskriver innholdet i koordineringen i utførelsesfasen.

Koordineringen etter denne bestemmelsen kan for eksempel gjennomføres ved å avholde møter med aktørene hvor innholdet i SHA-planen drøftes. Innholdet i planen kan drøftes rutinemessig i forbindelse med prosjekteringsmøter, byggemøter, fremdriftsmøter m.m., eller ved at det avholdes særskilte møter i forkant av arbeidsfaser med risikoforhold som krever spesifikke tiltak. Det anbefales at det skrives referat fra møtene. Koordineringen kan også gjennomføres ved koordinators tilstedeværelse på bygge- eller anleggsplassen. Behovet for møter og koordinators tilstedeværelse, vil blant annet være avhengig av prosjektets art, størrelse, intensitet og hvilke risikoforhold som forventes å oppstå under arbeidets utførelse.

Koordinering i prosjekteringsfasen

Koordineringen i prosjekteringsfasen skal føre til at de prosjekterende tar hensyn til hverandres planer og valg av arkitektonisk eller teknisk art, og at disse sett i sammenheng ivaretar hensynet til arbeidstakernes sikkerhet, helse og arbeidsmiljø på bygge- eller anleggsplassen.

SHA-planen skal utarbeides i prosjekteringsfasen for å sikre at de forskjellige arbeidene under utførelsen ikke sammenfaller i tid, slik at arbeidstakerne utsettes for farer. Se § 8 første ledd bokstav b). Utarbeidelsen av SHA-planen skal også omfatte en beskrivelse av samtlige spesifikke tiltak, se § 8 første ledd bokstav c), som er påkrevd på bakgrunn av risikoforholdene i det enkelte prosjekt.

Hvis det er utpekt én koordinator for prosjekteringsfasen og én for utførelsesfasen, kreves det en informasjonsoverføring mellom koordinatorene.

Koordinering i utførelsesfasen

I utførelsesfasen omfatter koordineringen å følge opp SHA-planen. Endringer som kan ha betydning for arbeidstakernes sikkerhet, helse og arbeidsmiljø, skal koordinator melde til byggherren, som etter § 8 siste ledd skal oppdatere planen.

Koordinering i utførelsesfasen omfatter også å følge opp at arbeidsgivere og enmannsbedrifter gjennomfører SHA-planen. Oppfølgingen skal sørge for at arbeidene foregår i samsvar med tidsplanen, slik at det ikke oppstår tidspress, og at de spesifikke tiltakene blir gjennomført som planlagt. Det er viktig at koordinator følger opp at det avsettes tilstrekkelig tid.

Sikkerheten for arbeidstakere som utfører arbeid i regi av en arbeidsgiver, påvirkes av hvordan andre arbeidsgivere innretter seg. Dersom SHA-planen beskriver arbeider som kan påvirke sikkerhet, helse eller arbeidsmiljø for arbeidstakere som driver med annet arbeid på plassen, skal arbeidene derfor koordineres for å verne arbeidstakerne mot farer. Et eksempel på slikt arbeid kan være sprengningsarbeid. Det er også nødvendig at enmannsbedrifters arbeid blir koordinert, der disse kan påvirke eller bli påvirket av arbeidsgiveres eller andre enmannsbedrifters arbeid. Som eksempel kan nevnes masseforflytning, transport og kranarbeid.

Se kommentaren til § 18 om grensesnitt mellom byggherrens ansvar for koordinering og arbeidsmiljølovens og internkontrollforskriftens krav om samordning.

Oversiktslister

Oppgaven med å føre oversiktslister kan delegeres til andre, men ansvaret for å sørge for at det føres oversiktslister, vil likevel ligge hos koordinator.

§ 15. Oversiktslister

Som ledd i koordineringen skal det føres en oversiktsliste over alle som utfører arbeid på bygge- eller anleggsplassen. Oversiktslisten skal føres elektronisk, kontrolleres daglig og inneholde følgende opplysninger:

- a) navn og adresse på bygge- eller anleggsplassen
- b) navn på byggherren
- c) navn på arbeidsgivere eller enmannsbedrifter eller for innleide arbeidstakere navnet på innleievirksomheten
- d) organisasjonsnummer for registreringspliktige virksomheter
- e) navn, fødselsdato og HMS-kortnummer på alle som utfører arbeid på bygge- eller anleggsplassen.

Listene skal være tilgjengelige og skal på oppfordring vises til arbeidsgiveren, verneombudet, Arbeidstilsynet og skattemyndighetene. Listene skal oppbevares i seks måneder etter at bygge- eller anleggsarbeidet er avsluttet.

0 Endret ved forskrift 3 juni 2016 nr. 568 som endret ved forskrifter 29 juni 2016 nr. 835 og 5 mai 2017 nr. 545 (i kraft 1 juli 2017).

Arbeidstilsynets kommentar

Den daglige føringen og kontrollen skal sikre at alle som utfører arbeid på bygge- eller anleggsplassen, er ført opp på listen. Se kommentaren til § 2 for avklaring av hva som menes med bygge- eller anleggsplass.

Alle opplysninger og vurderinger som kan knyttes til enkeltpersoner, som for eksempel navn og fødselsdato, er personopplysninger. Innhenting av personopplysninger til listene og selve føringen må skje i overensstemmelse med personopplysningsloven og tilhørende forskrifter.

Listene skal oppbevares slik at arbeidsgiver, verneombud og Arbeidstilsynet kan få tilgang til listene, dersom de ber om dette.

Listene skal oppbevares i minst seks måneder etter at bygge- eller anleggsarbeidet er avsluttet, slik at det er mulig å gå tilbake for å se hvem som utførte arbeid på bygge- eller anleggsplassen.

§ 16. Gjennomføring av plikter på byggherrens vegne

Byggherren kan skriftlig avtale at en juridisk eller fysisk person på byggherrens vegne skal gjennomføre nærmere angitte plikter etter denne forskriften (byggherrens representant).

Byggherren skal vurdere om byggherrens representant har andre plikter som kan komme i konflikt med de oppgaver vedkommende skal gjennomføre på vegne av byggherren.

Arbeidstilsynets kommentar

Byggherren kan skriftlig avtale at en juridisk eller fysisk person – byggherrens representant – skal gjennomføre konkrete plikter på vegne av byggherren. Dette vil særlig være aktuelt i de tilfeller hvor byggherren ikke selv innehar den kompetanse som er nødvendig for å etterleve bestemmelsene i forskriften.

Den skriftlige avtalen skal klargjøre hvilke plikter etter forskriften som byggherrens representant skal ivareta. Både byggherren og byggherrens representant plikter å sørge for at avtalen blir skriftlig utarbeidet. Det anbefales at avtalen inneholder fullmaktene representanten har overfor aktørene på bygge- eller anleggsplassen. Det anbefales også å kontraktsfeste rapporteringsrutiner.

Gjennom avtalen vil byggherrens representant være ansvarlig for gjennomføringen av de pliktene som avtalen omfatter, og at de blir utført i henhold til de konkrete bestemmelsene i forskriften. Selv om avtale er inngått, vil imidlertid byggherren holdes ansvarlig for eventuelle uforvarlige forhold på bygge- eller anleggsplassen som kan ledes tilbake til beslutninger foretatt av byggherren selv.

Dersom byggherrens representant er av den oppfatning at de økonomiske rammene gitt av byggherren for å sikre etterlevelse av bestemmelsene i forskriften er utilstrekkelige, eller at byggherren for eksempel instruerer ved valgene av spesifikke tiltak, er det derfor i egeninteressen til byggherrens representant å få dette dokumentert.

Om det blir inngått en avtale, og eventuelt hvem som blir utpekt som byggherrens representant, er et organisasjonsmessig valg etter § 5 andre ledd bokstav a). Byggherren må på avtaletidspunktet forsikre seg om at byggherrens representant ikke har andre plikter som kan komme i konflikt med de oppgaver vedkommende skal gjennomføre på vegne av byggherren. Se også kommentaren til § 8 vedrørende organisasjonskart.

Byggherren har som en følge av sitt valg et ansvar for at funksjonen blir ivaretatt på en forsvarlig måte. Det er derfor i byggherrens egeninteresse at den som blir utpekt som byggherrens representant, får nødvendige fullmakter og har den nødvendige fagkunnskap og kompetanse, slik at oppdraget blir forskriftsmessig utført. Byggherrens ansvar følger også av at byggherrens representant skal utføre plikter på byggherrens vegne. Det betyr at byggherren plikter å gripe inn dersom det viser seg at pliktene ikke blir tilfredsstillende utført.

Kapittel 3 Den prosjekterendes plikter

§ 17. Generelle plikter

Den prosjekterende skal under utførelsen av sine oppdrag risikovurdere forhold knyttet til sikkerhet, helse og arbeidsmiljø på bygge- eller anleggsplassen. Hensynet til sikkerhet, helse og arbeidsmiljø skal ivaretas gjennom valg av arkitektoniske eller tekniske løsninger. De forhold som kan ha betydning for fremtidige arbeidere skal dokumenteres, jf. § 12.

Dersom det kan oppstå risikoforhold som krever spesifikke tiltak, jf. forskriften § 8 første ledd bokstav c, skal dette beskrives og meddeles byggherren.

Arbeidstilsynets kommentar

Kapittelet om den prosjekterendes plikter omfatter arkitekter, rådgivende ingeniører og også dem som detaljprosjekterer hos entreprenøren. Den som prosjekterer, må i størst mulig grad foreta arkitektoniske eller tekniske valg som ikke kan medføre fare for dem som skal jobbe på bygge- eller anleggsplassen. Se også kommentarene til § 5. Der dette ikke er mulig, må den som prosjekterer, beskrive risikoforholdet og eventuelt foreslå risikoreduserende tiltak for byggherren. Beskrevne risikoforhold og foreslåtte tiltak må dokumenteres av den som prosjekterer.

Den prosjekterende vil under utførelsen av sitt arbeid særlig måtte ta hensyn til følgende forhold:

- Fremdriftsplan
- Byggets eller anleggets plassering eller utforming
- Valg av byggeprodukter
- Valg av konstruksjoner for fundamentering og bærende elementer
- Valg og plassering av installasjoner
- Valg av innredning
- Tilrettelegging for drift, vedlikehold og renhold

En prosjekterende som lar deler av sitt oppdrag prosjekteres av andre, skal sørge for at denne prosjekteringen oppfyller byggherreforskriftens krav.

Dersom flere prosjekterende leverer til samme prosjekt, er hver og en ansvarlig for det som er innenfor rammen av sine oppdrag.

Kapittel 4 Arbeidsgiverens og enmannsbedriftens plikter

§ 18. Generelle plikter

Arbeidsgiveren og enmannsbedriften skal følge planen for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø og følge byggherrens eller koordinators anvisninger.

Arbeidsgiveren og enmannsbedriften skal planlegge arbeidets utførelse under hensyn til nødvendige risikovurderinger, og foreta løpende risikovurdering av identifiserte risikoområder i byggherrens plan for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø. De skal informere byggherren om risikoforhold som ikke er beskrevet i planen.

Arbeidsgiveren skal sørge for at de forebyggende tiltakene i § 9 gjennomføres.

Arbeidsgiveren skal innarbeide relevante deler av planen for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø i virksomhetens system for internkontroll, jf. forskrift 6. desember 1996 nr. 1127 om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter (Internkontrollforskriften). Innarbeidingen skal skje slik at planens bestemmelser kan identifiseres.

Arbeidsgiveren og enmannsbedriften skal informere byggherren om avvik fra planen for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø som kan ha betydning for arbeidstakernes sikkerhet, helse og arbeidsmiljø.

Arbeidstilsynets kommentar

Arbeidsgiveres og enmannsbedrifters hovedplikter følger av arbeidsmiljøloven med tilhørende forskrifter. I tillegg må de forholde seg til de nærmere regulerte pliktene som følger av byggherreforskriften.

Arbeidstakeren har en medvirkningsplikt når det gjelder ivaretagelsen av sikkerhet, helse og arbeidsmiljø, jf. arbeidsmiljøloven § 2-3.

De relevante delene av SHA-planen skal innarbeides i systemet for internkontroll. Dette innebærer at man i internkontrollsystemet vil få en generell del som er lik for alle bygge- eller anleggsplasser, og at man i tillegg får en spesiell del av internkontrollsystemet som er spesifikk for den enkelte bygge- eller anleggsplass. Denne innarbeidingen skal skje på en slik måte at man i internkontrollsystemet skal kunne finne igjen de relevante bestemmelsene fra planen.

De relevante delene av SHA-planen vil hovedsakelig omfatte beskrivelsen av når og hvor de ulike arbeidsoperasjoner skal utføres, og de spesifikke tiltakene som har betydning for de arbeider som virksomheten skal utføre.

Informasjonen til byggherren om avvik etter andre ledd må sees i sammenheng med rutineene for avviksbehandling i planen for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø, jf. § 8 første ledd bokstav d) og kommentarene til denne bestemmelsen.

Forholdet mellom byggherrens koordineringsoppgaver i byggherreforskriften §§ 5, 8, 14 og 15, hovedbedriftens samordning etter arbeidsmiljøloven § 2-2 andre ledd og de pliktene som følger av internkontrollforskriften § 6, får betydning for arbeidsgivere og enmannsbedrifters plikter.

Sikkerheten for arbeidstakere som utfører arbeid i regi av en arbeidsgiver, påvirkes av hvordan andre arbeidsgivere innretter seg, se også kommentaren til § 14. Derfor stiller arbeidsmiljøloven § 2-2 krav om at den enkelte virksomhet ikke bare skal planlegge å følge opp arbeidsmiljø og sikkerhet for egne arbeidstakere, men også ta hensyn til arbeidstakere i andre virksomheter, når virksomheten utfører arbeidsoppgaver som kan påvirke andre. Hovedbedriften har oppgaven med nødvendig samordning i denne forbindelse.

I byggherreforskriften pålegges byggherren å sørge for nødvendig koordinering både i planlegging og utførelse for at hindre unødvendig konflikt mellom ulike virksomheter og ulike arbeidsoperasjoner. Byggherrens koordinering skal også omfatte enmannsbedrifters arbeid, der disse kan påvirke eller bli påvirket av arbeidsgiveres eller andre enmannsbedrifters arbeid, se også kommentaren til § 14.

Byggherrens koordinering erstatter ikke hovedbedriftens samordning, men kommer i tillegg til denne. Byggherrens koordinering har som hovedformål å hindre unødvendig konflikt mellom ulike virksomheter og ulike arbeidsoperasjoner, mens hovedbedriftens samordning skal sikre at de enkelte arbeidsgiverne får nødvendige opplysninger om hverandres arbeid for å kunne forebygge skader på de øvrige arbeidstakerne. Slik samordning vil særlig være aktuelt ved arbeid i felles arealer og for bruk av felles ressurser som kraner, heiser og stillaser, brakkerigg etc.

Ved siden av samordnende møter bør hovedbedriften også utøve en viss form for kontroll og tilsyn med felles arealer og felles ressurser. Denne kontrollen bør i praksis utføres ved hjelp av inspeksjoner på bygge- eller anleggsplassen (vernerunder). Kontrollen må minst omfatte de grunnleggende forhold som erfaringsmessig har betydning for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø.

§ 19. Informasjonsplikt

Arbeidsgiveren skal informere verneombudet om planen for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø før oppstart av bygge- eller anleggsarbeidet.

Arbeidstakerne og verneombudet skal på en forståelig måte informeres om alle tiltak som skal treffes om sikkerhet, helse og arbeidsmiljø på bygge- eller anleggsplassen.

Arbeidstilsynets kommentar

Den vanlige informasjonsmåten vil være at den enkelte virksomheten informerer sine ansatte. I tillegg kan det være aktuelt å benytte oppslag eller informasjonsmøter for å sikre at viktig informasjon når fram til alle på bygge- eller anleggsplassen.

Bestemmelsen i § 19 om informasjonsplikt må sees i sammenheng med den generelle informasjonsflyten som er beskrevet i byggherreforskriften. Informasjonsflyten innebærer at byggherren skal informere alle arbeidsgivere og enmannsbedrifter om innholdet i SHA-planen, jf. kommentarene til § 7. Den enkelte arbeidsgiver skal deretter informere videre til sine ansatte på bakgrunn av § 19.

Kapittel 5 Straff

§ 20. Straff

Forsettlig eller uaktsom overtredelse av denne forskriften eller vedtak gitt i medhold av forskriften, eller medvirkning til dette, straffes i henhold til arbeidsmiljøloven kapittel 19.

Arbeidstilsynets kommentar

Straffansvaret ilegges normalt byggherren som innehaver av virksomhet, jf. aml. § 19-7.

Straffansvaret kan også gjøres gjeldende for byggherrens representant, koordinator og den prosjekterende.

I henhold til arbeidsmiljøloven § 19-3 er straffansvar for foretak regulert i straffeloven § 48 a og 48 b.

Kapittel 6 Avsluttende bestemmelser

§ 21. Ikrafttredelse og overgangsbestemmelser

Forskriften trer i kraft 1. januar 2010.

Fra samme dato oppheves forskrift 21. april 1995 nr. 377 om sikkerhet, helse og arbeidsmiljø på bygge- og anleggsplasser (byggherreforskriften).

For bygge- eller anleggsarbeid hvor Arbeidstilsynet har mottatt forhåndsmelding innen 1. januar 2010, kan byggherren i stedet velge å følge reglene i forskrift 21. april 1995 nr. 377 om sikkerhet, helse og arbeidsmiljø på bygge- og anleggsplasser (byggherreforskriften).